O‘ZBEKISTONDA IQTISODIY O‘SISH SIFATINI OSHIRISH: INVESTITSIYALARDAN MEHNAT UNUMDORLIGI VA AHOLI DAROMADLARIGA O‘TISH MEXANIZMI

Abdullayeva Dilshoda Jamoliddin qizi

Mustaqil izlanuvchi

dilshoda.ielts@gmail.com

+998889999669

Annotatsiya: Tezisda O‘zbekistonda investitsiya faolligining iqtisodiy o‘sish sifati bilan bog‘liqligi tahlil qilinadi. Asosiy e’tibor investitsiya hajmining o‘ziga emas, uning yuqori qo‘shilgan qiymat, mehnat unumdorligi, eksport, samarali bandlik va aholi real daromadlariga aylanish mexanizmiga qaratilgan. Milliy statistika qo‘mitasi, Xalqaro valyuta jamg‘armasi va Jahon banki ma’lumotlari asosida O‘zbekiston iqtisodiyotida kapital qo‘yilmalar yuqori sur’atlarda kengayayotgani, biroq uzoq muddatli barqaror o‘sish uchun yalpi omillar unumdorligi, raqobat va global bozorga integratsiyani kuchaytirish zarurligi asoslanadi. Muallif tomonidan “investitsiyaning makroiqtisodiy konversiya samaradorligi” konseptual yondashuvi va “investitsiya konversiyasi auditi” taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: makroiqtisodiyot, investitsiya, iqtisodiy o‘sish, mehnat unumdorligi, qo‘shilgan qiymat, eksport, real daromad, yalpi omillar unumdorligi, investitsiya samaradorligi.

Kirish

O‘zbekiston iqtisodiyotida so‘nggi yillarda investitsiya faolligi va iqtisodiy o‘sish sur’atlari yuqori bo‘lib qolmoqda. 2025-yilda real yalpi ichki mahsulot 7,7 foizga o‘sdi. Shu davrda sanoat ishlab chiqarishi 6,8 foiz, qurilish 14,2 foiz, bozor xizmatlari 14,7 foiz, eksport 24 foiz, aholining real jami daromadlari esa 9,2 foizga oshdi. Bu ko‘rsatkichlar iqtisodiy faollikning keng ko‘lamli ekanini ko‘rsatadi. Biroq makroiqtisodiy nuqtai nazardan asosiy savol investitsiya hajmi qancha oshgani emas, balki ushbu resurslar qay

darajada unumdorlik, yuqori qo‘shilgan qiymat, eksport va aholi farovonligiga aylanayotganidir.

Tadqiqotning maqsadi O‘zbekistonda investitsiya faolligi va iqtisodiy natijalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni tahlil qilish, investitsiyalarning iqtisodiy o‘sish sifatiga ta’sir etuvchi asosiy kanallarni aniqlash hamda ularning yakuniy natijalarga aylanish samaradorligini oshirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Investitsiya faolligi va iqtisodiy o‘sish dinamikasi

Ko‘rsatkich	2023	2024	2025
Real YAIM o‘sishi, %	6,3	6,7	7,7
Asosiy kapital shakllanishining YAIMdagi ulushi, %	30,9	35,3	34,0
Asosiy kapital shakllanishining real o‘sishi, %	23,4	31,3	10,5
Investitsiyaning real YAIM o‘sishiga hissasi, f.p.	6,6	9,7	3,7

1-jadval. Investitsiya va iqtisodiy o‘sishning ayrim makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari

Manba: IMF, Republic of Uzbekistan: 2026 Article IV Consultation, Table 2.

Jadval muhim tarkibiy o‘zgarishni ko‘rsatadi. 2024-yilda asosiy kapital shakllanishi real hisobda 31,3 foizga oshib, YAIM o‘sishiga 9,7 foiz punkt hissa qo‘shgan. 2025-yilda uning real o‘sishi 10,5 foizgacha, YAIM o‘sishiga hissasi esa 3,7 foiz punktgacha kamaygan bo‘lsa-da, umumiy iqtisodiy o‘sish 6,7 foizdan 7,7 foizga tezlashgan. Demak, 2025-yildagi o‘sishni faqat yangi kapital qo‘yilmalari bilan izohlash yetarli emas; xizmatlar, iste’mol, mavjud quvvatlardan foydalanish va boshqa samaradorlik omillari ham muhim rol o‘ynagan.

1-diagramma. Asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi, trln so‘m

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi, SIAT, kod 4.02.01.0001. Ko‘rsatkichlar joriy narxlardagi nominal hajm.

SIATning 2026-yil 27-avgustda yangilangan qatoriga ko‘ra, asosiy kapitalga investitsiyalar joriy narxlarda 2020-yildagi 210,2 trln so‘mdan 2025-yilda 603,6 trln so‘mga yetgan. Nominal hajmning qariyb 2,9 baravar oshishi investitsiya resurslarining iqtisodiyotdagi ko‘lami keskin kengayganini ko‘rsatadi. Biroq inflyatsiya va narxlar o‘zgarishi sabab ushbu nisbatni real investitsiya o‘sishi sifatida talqin qilish mumkin emas. Shu bois investitsiyaning iqtisodiy samaradorligini baholashda real o‘sish, YAIMdagi ulush va yakuniy natijalar birgalikda ko‘rilishi lozim.

Jahon bankining 2025-yilgi O‘zbekiston bo‘yicha iqtisodiy memorandumida 2010–2022-yillarda aholi jon boshiga iqtisodiy o‘sish o‘rtacha 4,2 foizni tashkil etgani, biroq o‘sish modeli kapital investitsiyalariga yuqori darajada tayangani qayd etilgan. Hisobotda kelgusida yuqori o‘sish sur’atlarini saqlash uchun yalpi omillar unumdorligini (TFP) oshirish markaziy ahamiyat kasb etishi ta’kidlanadi. Bu xulosa investitsiya hajmini oshirishning o‘zi uzoq muddatli o‘sish uchun yetarli emasligini ko‘rsatadi.

Investitsiyaning sifati uning qaysi aktiv va faoliyatga yo‘naltirilgani bilan belgilanadi. Zamonaviy texnologiya, raqamlashtirish, logistika, inson kapitali va energiya samaradorligiga yo‘naltirilgan kapital qo‘yilmalar ishlab chiqarish quvvatini

kengaytirish bilan birga bir xodim hisobiga yaratiladigan qo‘shilgan qiymatni ham oshirishi mumkin. Aksincha, past unumdor yoki raqobat cheklangan faoliyatga yo‘naltirilgan katta investitsiya hajmi kutilgan iqtisodiy qaytimni bermasligi mumkin.

2025-yilda O‘zbekiston eksporti 33,8 mlrd AQSH dollariga yetib, 24 foizga o‘sdi. Shu bilan birga Jahon banki mamlakatdagi firmalarning atigi 6 foizi eksport bilan shug‘ullanishini qayd etadi. Bu ikki ko‘rsatkich qarama-qarshi emas: umumiy eksport tez o‘sayotgan bir paytda korxonalar bazasining xalqaro bozorga integratsiyalashuvi hali kengaytirish imkoniyatiga ega. Demak, investitsiya siyosatida yangi quvvat yaratish bilan birga korxonalarni global qiymat zanjirlariga olib chiqish muhim.

Tadqiqot doirasida “investitsiyaning makroiqtisodiy konversiya samaradorligi” tushunchasi taklif etiladi. U jalb qilingan investitsiya resurslarining yuqori qo‘shilgan qiymat, mehnat unumdorligi, raqobatbardosh eksport, samarali bandlik va aholi real daromadlarining o‘sishiga aylanish darajasini ifodalovchi konseptual yondashuv sifatida talqin qilinadi.

Mazkur yondashuv investitsiyani yakuniy maqsad emas, balki iqtisodiy transformatsiya vositasi sifatida baholaydi. Masalan, bir xil miqdordagi ikki loyiha statistikada teng investitsiya sifatida qayd etilishi mumkin, ammo zamonaviy texnologiya, malaka va eksport aloqalarini yaratgan loyiha uzoq muddatda yuqoriroq makroiqtisodiy qaytim beradi. Shu sababli investitsiya siyosatining samaradorligini faqat o‘zlashtirilgan mablag‘ yoki ishga tushirilgan obyektlar soni bilan o‘lchash yetarli emas.

Jahon banki unumdorlikni oshirish uchun tartibga soluvchi to‘siqlar, bozor buzilishlari, texnologik cheklovlar, savdo integratsiyasining pastligi va inson kapitalidagi muammolarni kamaytirish zarurligini ko‘rsatadi. Elektr ta’minoti va transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish biznes xarajatlarini kamaytirishi mumkin. IMF esa davlat korxonalari islohoti, raqobatni kuchaytirish, xususiy sektor faolligini oshirish, malaka nomuvofiqligini kamaytirish va davlat investitsiyalarida energiya samaradorligi

hamda iqlim omillarini hisobga olishni unumdorlikni oshiruvchi muhim yo‘nalishlar sifatida qayd etadi.

IMF bahosiga ko‘ra, xususiy investitsiyalar so‘nggi besh yilda YAIMga nisbatan taxminan 12,5 foiz punktga oshib, 2025-yilda YAIMning 35 foiziga yetgan; konsolidatsiyalashgan davlat investitsiyalari esa YAIMning 7,9 foizini tashkil etgan. Bu investitsiya resurslarining ko‘lami katta ekanini ko‘rsatadi va ularning natijaviyligini baholash masalasini yanada dolzarb qiladi.

Amaldagi yondashuvdagi xavf	**Taklif etilayotgan mezon**	**Kutiladigan natija**
Mablag‘ o‘zlashtirishni asosiy natija deb olish	Qo‘shilgan qiymat va unumdorlik o‘sishi	Kapitalning iqtisodiy qaytimi oshadi
Ish o‘rni soniga urg‘u	Doimiy va yuqori unumdor ish o‘rni	Ish haqi va real daromad oshadi
Eksport hajmini yakka ko‘rsatkich sifatida ko‘rish	Eksportchi firmalar soni va qayta ishlash darajasi	Global qiymat zanjiriga integratsiya kuchayadi
Loyiha ishga tushishi bilan baholashni yakunlash	3–5 yillik investitsiya konversiyasi auditi	Past samarali loyihalar erta aniqlanadi

2-jadval. Investitsiya samaradorligini baholashni takomillashtirish bo‘yicha takliflar

Birinchidan, yirik investitsiya loyihalari uchun “investitsiya konversiyasi auditi” joriy etish taklif qilinadi. Audit loyiha ishga tushganidan keyin qo‘shilgan qiymat, mehnat unumdorligi, eksport, mahalliy kooperatsiya, doimiy ish o‘rinlari va real ish haqi kabi ko‘rsatkichlarni baholashi kerak. Ikkinchidan, davlat qo‘llovi va imtiyozlarini faqat investitsiya summasiga emas, texnologiya transferi va unumdorlik natijalariga bog‘lash maqsadga muvofiq. Uchinchidan, investitsiya siyosatida eksportchi korxonalar bazasini kengaytirish, chuqur qayta ishlash va global qiymat zanjirlariga ulanish alohida mezon bo‘lishi lozim. To‘rtinchidan, infratuzilma, energiya va logistika cheklovlarini

kamaytirish xususiy investitsiyaning qaytimini oshiradi. Beshinchidan, kasbiy ta'lim va korxonalar ehtiyojlari o'rtasidagi bog'liqlikni kuchaytirish orqali yangi texnologiyalarni o'zlashtira oladigan mehnat resurslarini shakllantirish zarur.

Xulosa

O'zbekistonda investitsiya faolligi yuqori iqtisodiy o'sishning muhim tayanchlaridan biri bo'lib qolmoqda. Asosiy kapitalga investitsiyalarning nominal hajmi 2020-yildagi 210,2 trln so'mdan 2025-yilda 603,6 trln so'mga yetdi, 2025-yilda real YAIM esa 7,7 foizga o'sdi. Biroq 2025-yilda investitsiyaning YAIM o'sishiga hissasi kamaygan sharoitda umumiy o'sishning tezlashgani iqtisodiy natijalarni faqat kapital miqdori bilan izohlash yetarli emasligini ko'rsatadi. Kelgusi bosqichda asosiy vazifa investitsiya hajmini mexanik oshirishdan ko'ra, uning unumdorlik, yuqori qo'shilgan qiymat, eksport, sifatli bandlik va real daromadlarga aylanish samaradorligini oshirishdan iborat. Taklif etilgan "investitsiyaning makroiqtisodiy konversiya samaradorligi" yondashuvi va "investitsiya konversiyasi auditi" investitsiya siyosatini natijaviy ko'rsatkichlar asosida baholashga xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi (yillik). SIAT, kod 4.02.01.0001. Yangilangan: 27.08.2026. https://siat.stat.uz/data/1928/

2. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. O'zbekiston Respublikasining 2025-yildagi ijtimoiy-iqtisodiy holati raqamlarda. 21.01.2026. https://stat.uz/

3. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. O'zbekiston Respublikasining tashqi savdo aylanmasi, 2025-yil yanvar-dekabr. 21.01.2026. https://stat.uz/

4. International Monetary Fund. Republic of Uzbekistan: 2026 Article IV Consultation – Press Release and Staff Report. IMF Country Report No. 26/152, 2026. https://doi.org/10.5089/9798229048927.002

5. International Monetary Fund. Republic of Uzbekistan: 2026 Article IV Consultation – Debt Sustainability Analysis. 2026.

6. World Bank. Uzbekistan Country Economic Memorandum: Fostering Private Sector-Led Growth and Global Integration. 2025.

7. Solow, R. M. A Contribution to the Theory of Economic Growth. Quarterly Journal of Economics, 1956, 70(1), 65–94.

8. Romer, P. M. Increasing Returns and Long-Run Growth. Journal of Political Economy, 1986, 94(5), 1002–1037.